

Recuperació de l'Arxiu de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona

Recovery of the archive of the University of Barcelona School of Social Work

Josep Antoni López Rodríguez¹

<http://orcid.org/0000-0001-9040-5244>

Recepció: 23/10/18. Revisió: 19/11/18. Acceptació: 20/11/18

Per citar:

López, J. A. (2019). Recuperació de l'Arxiu de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona. *Revista de Treball Social*, 215, 93-105. DOI: [10.32061/RTS2019.215.06](https://doi.org/10.32061/RTS2019.215.06)

Resum

Aquest article es planteja contribuir a la tasca divulgativa del projecte de recuperació i conservació de l'Arxiu històric de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona. L'Arxiu conserva documentació prèvia a l'any de la constitució oficial de l'Escola (1953).

L'article s'estructura en dues parts. En la primera, es ressegueix el recorregut històric de l'Escola de Treball Social de Barcelona per contribuir a la contextualització en la qual sorgeix i les influències posteriors; en la segona part, s'exposen alguns dels resultats de la tasca de recuperació de l'arxiu, concretament alguns dels trets significatius de les tesines presentades entre els anys 1957 i 1989 (nomenclatura de l'època per identificar el que en l'actualitat s'anomena Treball de Fi de Grau).

Aquest projecte pretén que aquesta recerca sigui col·laborativa entre les persones i entitats implicades, i que contribueixi a interpel·lar-nos en la comprensió i (re)comprensió de la nostra història.

Paraules clau: Escola de Treball Social, Arxiu històric, (re)comprensió de la nostra història.

¹ Treballador social, sociòleg; professor de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona. tonilopez@ub.edu

Abstract

This article strives to contribute to the informative work of the project for the recovery and conservation of the historical archive of the University of Barcelona School of Social Work. The archive conserves documentation dating from before the school was officially set up, i.e., 1953.

The article is divided into two parts: one that portrays the historical journey of the School of Social Work of Barcelona, helping to determine the context in which it emerged and subsequent influences; and a second setting out some of the results of this recovery of the archive, specifically some of the foremost features of dissertations presented between 1957 and 1989 (the wording used to describe what we now call final degree projects).

The aim of this project is for the research to become a cooperative endeavour among the people and institutions involved and for it to encourage us to question an understanding and (re)understanding of our history.

Keywords: School of Social Work, historical archive, (re)understanding our history.

Presentació del projecte

Aquest article es planteja contribuir a la tasca divulgativa del projecte de recuperació i conservació de l'Arxiu històric de l'Escola de Treball Social de Barcelona (UB), iniciat durant el curs 2017-2018. L'Arxiu conté documentació referent a l'Escola prèvia a l'any de la seva constitució oficial (1953). Des d'aleshores i fins avui la documentació custodiada a l'arxiu s'ha vist afectada pels canvis d'ubicació de l'Escola i les condicions de conservació han sigut diverses; en alguns moments, fins i tot, s'ha vist afectada per inclemències meteorològiques, etc. Tot i les vicissituds del pas del temps, avui encara es conserva documentació que ens parla, ens explica i ens interpel·la sobre la història del treball social a Catalunya, en diàleg amb Espanya i l'àmbit internacional. Podem trobar revistes, documentació de congressos i conferències, retalls de premsa amb ressenyes de l'Escola, publicacions de la Asociación de Visitadoras Psicológicas i de la Asociación de Asistentes Sociales de Barcelona, així com correspondència nacional i internacional amb altres entitats, plans d'estudi, cursos monogràfics que es van impartir, molts d'ells molt innovadors en el seu moment, material audiovisual elaborat per l'escola, etc.

El projecte de recuperació de l'Arxiu històric UB es planteja la divulgació i l'accés públic a la documentació a investigadors i estudiants interessats en la recerca; i es vol emmarcar en una recerca col·laborativa entre les persones i entitats implicades, d'aquesta manera podrem aproximar-nos a una comprensió i (re)comprensió més acurada de la nostra història.

L'article s'estructura en dues parts, una que exposa el recorregut històric de l'Escola de Treball Social de Barcelona, per ajudar a entendre el context en què sorgeix i les influències posteriors; en la segona part, s'exposen alguns dels resultats de la tasca de recuperació de l'arxiu portats a terme durant el curs 2017-2018, concretament s'exposen alguns trets significatius d'algunes de les tesines² presentades entre l'any 1957 i fins a la dècada dels 70 (nomenclatura de l'època per identificar el que avui s'anomena Treball de Fi de Grau).

Recorregut històric³

Es presenta un breu recorregut històric de l'Escola de Treball Social de Barcelona que vol ajudar en la contextualització de les tesines que s'exposen en l'apartat següent. S'exposa el naixement de les primeres Escoles de Treball Social a Europa i de les primeres Escoles de Treball Social a Catalunya i finalment se centra en l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona. Es fa un repàs des del seu naixement, l'any

2 Agraïment especial a Natalia Camerota, estudiant del Grau en Treball Social, que ha participat en la recuperació de documentació de l'arxiu i especialment en la catalogació de les tesines, mitjançant un Aprenentatge Serveis (ApS).

3 Per a aquest apartat reproduïxo part del tercer capítol de la meua tesi doctoral. Per a més informació, v. López Rodríguez (2017).

1953, fins al 2013 de la situació sociopolítica i els aspectes legislatius que han marcat l'ensenyament del treball social.

Les primeres Escoles de Treball Social a Europa

La primera Escola de Treball Social a Europa es va fundar el 1889 a Amsterdam; quinze anys més tard, el 1904, a Liverpool es crea l'Escola de Treball Social vinculada a la Universitat. El 1908 a Berlín comença a funcionar l'Escola Social per a la Dona, liderada pel doctor Salomon, i aquell mateix any a Zurich, l'Escola Social de la Dona. El 1911 a París es crea l'Escola Norma Social de matriu catòlica i l'any següent, el 1912, l'Escola Pràctica de Serveis Socials. Aquestes escoles pioneres a Europa posen un èmfasi especial en el procés de coneixement –“pràctic i empíric”– i en el procés legitimador de la intervenció social des de l'àmbit professional (González Muñiz, 1975).

Les primeres Escoles de Treball Social a Catalunya

Per obtenir un marc referencial del territori on sorgeix l'actual ensenyament de treball social de la Universitat de Barcelona, s'ha d'emmarcar en el context estatal.

Els primers ensenyaments d'assistent social a Espanya s'emmarquen legalment en les lleis de beneficència de 1822 –en vigor entre 1822 i 1823, i posteriorment entre 1836 i 1849–, els fonaments normatius els trobem a la Constitució de 1812. La principal particularitat és que es regia pel principi de subsidiarietat en matèria de beneficència, atribuint als municipis, mitjançant unes juntes municipals de beneficència, la responsabilitat plena d'ordenar tots els establiments de beneficència del seu territori. Les atribucions que atorgava a les diputacions provincials era de control i fiscalització del funcionament de la beneficència municipal, però no l'ordenació dels serveis, ni el manteniment ni els establiments. S'ha de puntualitzar que la llei de 1849 es decanta per “corregir” el pes preponderant que la llei de 1822 atorgava al municipi i distribuir la responsabilitat entre diferents nivells de l'Administració; van acabar sent les Diputacions principalment les que gestionaven quasi la meitat de la despesa en beneficència. Aquest model es va perpetuar durant més d'un segle (Aguilar, 2010).

La taula 1 mostra les Escoles dedicades a l'ensenyament del treball social a Catalunya: es mostra el nom que van rebre en el seu moment, l'any d'inauguració, la ciutat on s'ubiquen i la situació actual (la institució a la qual pertanyen actualment o si s'han extingit).

Taula 1. Escoles dedicades a l'ensenyament del treball social a Catalunya

Nom de l'Escola	Any d'inauguració	Ciutat	Situació actual
Escuela de Asistencia Social para la Mujer	1932	Barcelona	Escola de Treball Social de la Universitat Ramon Llull
Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas	1953	Barcelona	Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona
Escola de Formació d'Assistent Social Masculina, anomenada, Escuela de Servicios Sociales	1955-1956	Barcelona	Extingida
Escola de Formació Social	1957-1970	Sabadell	Extingida
Escola d'Assistents Socials Sant Fruitós	1958	Tarragona	Escola de Treball Social de la Universitat Rovira i Virgili
Escola de Formació Social Torras i Bages	1958	Manresa	Extingida
Escola d'Assistents Socials	1963	Lleida	Escola de Treball Social de la Universitat de Lleida

Font: elaboració pròpia basat en Barbero et al., 2009; Sabater, 2002; Estruch i Güell Fortuny, 1976.

L'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona

Pel cas que ens ocupa, ens centrarem en la Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas, nom que rep quan s'inaugura l'any 1953, que és l'Escola que posteriorment s'incorpora a la Universitat de Barcelona. La Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas és, cronològicament, la segona Escola de Treball Social a Catalunya i la tercera d'inaugurar-se a Espanya, anteriorment s'inaugura la de Madrid (Estruch i Güell Fortuny, 1976).

El context social és el de la dictadura de Francisco Franco. En la dècada en què s'inaugura l'escola, el règim fa actes de distanciament de la situació d'autarquia en què es troba el país, hi ha gestos per trencar l'aïllament diplomàtic com ara el concordat del Vaticà (1953), la instal·lació de bases militars dels Estats Units en territori espanyol i l'ajuda econòmica d'aquest país (1953), Espanya és admesa a les Nacions Unides (1955). En l'àmbit de la política interna el govern es reforça amb l'entrada de

tecnòcrates neoliberals que provenien de l'Opus (1957), en aquest sentit es materialitza una reforma en les profundes transformacions que es van portar a terme en matèria econòmica i en els anomenats plans d'estabilitat. Això va afavorir el creixement econòmic i en el cas de Catalunya va suposar un reclam de mà d'obra d'altres províncies, la qual cosa va comportar un moviment migratori molt important –es calcula que d'Andalusia, Extremadura, Castella i Lleó, Castella - la Manxa, Galícia, Aragó i Múrcia es van traslladar, cap a Catalunya, el País Basc i Madrid, uns cinc milions de persones– (Vilà, 2005).

En aquest context d'indici de canvi en les relacions internacionals del país, se situen els antecedents de la Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas. El 1950, a l'Hospital Clínic de Barcelona, concretament a la Escuela de Enfermeras de la Sección Femenina, s'oferien cursos d'especialització en diverses matèries, entre les quals algunes relacionades amb l'atenció social. El 1950 el doctor Ramon Sarró clausura el curs de psiquiatria. Prèviament, el doctor Sarró havia visitat els Estats Units, on va conèixer la tasca del *social worker* en l'àmbit de la salut mental. Va quedar tan gratament sorprès del treball que duïen a terme els treballadors socials que plantejà fundar una escola semblant a Barcelona per impartir aquests ensenyaments. Va comunicar el seu projecte a la delegació de la Sección Femenina, que hi va donar el vistiplau. El 12 de gener de 1953 es crea la Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas de la Sección Femenina de la Falange Española y de las JONS (Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista), l'ensenyament s'imparteix des de la Càtedra de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona –la formació estava distribuïda en dos anys–. La seu de l'Escola es troba a la mateixa Càtedra de la Facultat de Medicina del número 143 del carrer Casanova de Barcelona. Els principals càrrecs de direcció els van ocupar durant vint anys el doctor Sarró com a director, la senyora Montserrat Castells com a subdirectora i la senyora M. Dolores Enedáguila com a cap d'estudis; la subdirectora i la cap d'estudis eren assistents socials i delegades de la Sección Femenina. La formació anava encaminada a formar personal especialitzat a atendre les tasques psico-socials relacionades amb la psiquiatria d'aquest moment. Posteriorment, la formació es va ampliar a la resta de l'àmbit sanitari i amb poc temps va incloure diversos camps d'aspecte social. L'ampliació del prisma d'acció de l'ensenyament va propiciar el canvi de nom i va passar a anomenar-se Visitadoras Sociales Psicológicas –ampliant-se la formació a tres anys (1956)–. En aquest moment l'èmfasi de l'escola recau en la formació de professionals socials amb una àmplia base de formació en psicologia.

Fins al curs 1963-1964 l'ensenyament es trobava acotat al sexe femení, és en aquest curs que l'escola amplia la convocatòria als dos sexes, l'ensenyament passa a ser mixt.

El 1964 comença a fer-se visible la feina feta amb el reconeixement oficial de l'ensenyament per part del Ministerio de Educación y Ciencia (MEC), el Decret 1403/1964, publicat en el BOE del 30 d'abril, sobre la classificació dels estudis d'assistent social els classifica com a tècnic de grau mitjà. Aquest mateix any, l'Escola és reconeguda internacionalment,

passa a ser membre de la Unió Catòlica Internacional d'Escoles de Serveis Socials (UCISS) i més tard és reconeguda i acceptada com a membre de la International Association of Schools of Social Work (IASSW).

El 1966 es fa un pas important per la consolidació oficial de l'Escola amb el reconeixement de l'Ordre del 4 de gener de 1966 publicada al BOE del 8 de febrer de 1966 amb el nom de Escuela Superior de Asistentes Sociales Sta. Teresa de Barcelona. Aquest mateix any s'inicia el nou pla d'estudis, amb l'Ordre ministerial de 26 d'octubre en què el MEC publica el Plan de Estudios de las Escuelas de Asistentes Sociales. Aquest nom es va mantenir uns anys, segons consta en els documents de la Sección Femenina. Amb data 8 de juny de 1967, la Delegación Provincial de Madrid va comunicar a la Delegación Provincial de Barcelona que segons un acord del Ministerio (no publicat) no s'admet per a les Escuelas de Asistente Social "el nombre *superior*", cosa que va suposar que l'escola passés a anomenar-se Escuela de Formación Psico-Social Sta. Teresa de Barcelona (Molina, 1994).

En la dècada dels 70 i principis dels 80 es produeixen esdeveniments que propicien canvis estructurals molt importants en l'àmbit social: la mort del dictador Francisco Franco (1975), la proclamació de la Constitució de 1978 que reforça el camí cap a la democràcia i com a estat social, les eleccions generals de 1982, la configuració d'un estat autonòmic que facilita la transferència d'algunes competències, entre les quals les que fan referència a serveis socials, etc.

El setembre de 1973, la Sección Femenina canvia la direcció de l'Escola. El càrrec de director passa al doctor José Luis Martí Tusquets i ocupa el de subdirectora la senyora Teresa Rossell, que era assistent social. És significatiu que es tracta de personal no vinculat a la Sección Femenina. Ja en plena transició de la dictadura cap a la conformació de l'estat democràtic, el 1976, arran de l'extinció de la Sección Femenina, l'Escola passa a dependre de la Comisión de Transferencia, adscrita al Vicerectorat de la Universitat de Barcelona (UB), i un any més tard (1977), del Ministerio de Cultura, i és adscrita a la Facultat de Filosofia i Lletres (UB), recuperant el nom de 1966 de Escuela Superior de Asistentes Sociales. El 1980 es crea el Consell Assessor de l'Escola Superior d'Assistents Socials de Barcelona, que s'encarregarà de preparar el traspàs del Ministerio de Cultura a la Generalitat de Catalunya, i l'any següent (1981) es fa efectiu al traspàs a la Generalitat de Catalunya.

En el Decret 1850/1981 publicat al BOE el 28 d'agost, es reconeixen els estudis de Treball Social com a universitaris. El 1982 l'Escola és reconeguda com a Escola Universitària de Treball Social, depenent del Departament d'Ensenyament de la Generalitat.

En l'Ordre ministerial 10869/1983 publicada al BOE el 12 d'abril, es regula el Pla d'Estudis Universitaris de Treball Social.

El 1984 es conforma el Patronat de l'Escola Universitària de Treball Social adscrita a la Universitat de Barcelona, format per la Generalitat de Catalunya (director general d'Ensenyaments Universitaris), la Universitat de Barcelona (vicerector acadèmic i vicerector administratiu), un represen-

tant del Departament dels Estudis i el director de l'Escola Universitària de Treball Social. Aquesta adscripció va comportar el canvi de nom, va passar a anomenar-se Escola Universitària de Treball Social de Barcelona, on es cursen els estudis de Diplomats Universitaris en Treball Social.

El Reial decret 1431/1990, de 26 d'octubre, estableix el títol universitari oficial de Diplomats en Treball Social i les directrius generals pròpies dels plans d'estudi, la qual cosa va suposar una homogeneïtzació dels continguts dels estudis en l'àmbit estatal.

El 2001 comença el procés d'integració a la UB. El 14 de febrer s'aprova la integració i al maig d'aquest any, els estudis de Treball Social s'ubiquen a la Facultat de Ciències Econòmiques, en el Departament d'Economia Política i Hisenda Pública com a Unitat Departamental de Treball Social i Serveis Socials. El curs 2002-2003 canvien d'ubicació i s'inscriuen a la Facultat de Pedagogia, en el Departament de Teoria i Història de l'Educació; el 2004 es constitueix com a Secció Departamental de Treball Social i Serveis Socials; i el 2008 es constitueix com a Departament de Treball Social i Serveis Socials.

El Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, que estableix l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials dona pas a la constitució del Grau en Treball Social amb una durada de quatre anys.

Tesines catalogades⁴

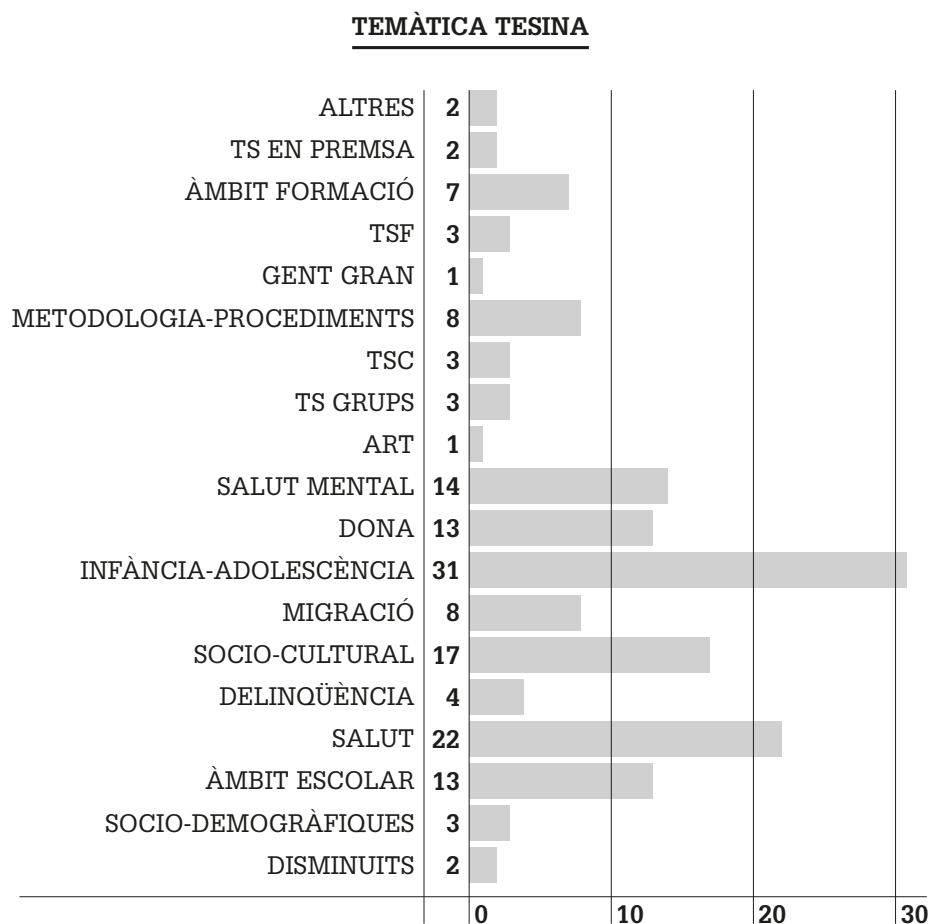
En aquest apartat es presenten algunes de les peculiaritats de les 164 tesines que s'han conservat a l'arxiu. Encara que de tot el material de l'arxiu, s'han començat catalogant els plans d'estudi i les tesines, ens centrarem només en les tesines perquè considerem que són les que aporten una informació més rica en relació amb el context social i polític del moment en què es van elaborar.

Les tesines és la nomenclatura de l'època per identificar el que avui s'anomena Treball de Fi de Grau.

Les primeres tesines daten de 1957 i les últimes són de la dècada dels anys 70. El gràfic 1 representa la freqüència de tesines agrupades per categories temàtiques.

⁴ Agraïeix a Teresa Rossell, que va ser directora de l'Escola durant part del període esmentat, la col·laboració i contribució en la contextualització d'aquest apartat.

Gràfic 1. Representació de la categoria temàtica de les tesines expressades segons la freqüència.

Font: elaboració pròpia.

Les categories amb més presència són: Infància-Adolescència (31, identificades entre els anys 1961-1972), seguida de Salut (22, identificades entre els anys 1958-1974) i, posteriorment, Salut Mental (14, identificades entre els anys 1963 i 1970). Trobem estudis que fan referència a les primeres dècades de l'ensenyament de l'Escola de Treball Social de l'actual UB que afirmen que, tenint en compte els seus orígens en la Càtedra de Psiquiatria, la influència d'aquesta disciplina en l'ensenyament n'ha decantat el contingut cap a aspectes de salut mental (Barbero et al., 2009). Sense desmentir aquesta afirmació, podria resultar una mica contradictori amb les freqüències que presenta el gràfic 1. Si les tesines es trobessin influenciades per les trajectòries acadèmiques de l'ensenyament de Treball Social en aquest període, hauríem de dir que sí que resulta rellevant la categoria que comprèn els aspectes de salut mental; però si ens preguntéssim quina és la categoria amb més interès en la producció de tesines serien clarament

les relatives a la categoria Infància-Adolescència i Salut, i si agrupéssim les categories de Salut i Salut Mental, aquestes últimes serien les que tenen més freqüència. Si la temàtica de les tesines es correlacionés amb la influència en els continguts de l'ensenyament del període esmentat, aquestes tres serien les que aglutinen més influència en la formació de Treball Social. No obstant això, un altre factor intervenia en l'elecció del tema de la tesina i és la institució o el sector on els estudiants havien realitzat les pràctiques. En tots ells els estudiants es relacionaven amb sectors de la població amb "problemes socials" (terme nou i poc generalitzat als anys 60). Eren temps en què les lleis de protecció social no existien, en el sentit que tenen actualment, i que moltes persones pel fet de tenir problemes mentals, discapacitats o simplement de ser pobres, quedaven marginades de la societat i com a conseqüència eren "invisibles". En aquest sentit, els problemes de maltractaments i agressions familiars, de maltractament institucional a nens i adults, de malalts que vivien "asilats" i d'altres no conceptualitzats ni reconeguts com a tals van ser objecte d'atenció dels treballadors socials d'aquelles èpoques.

Les temàtiques de les tesines, el llenguatge emprat i les expressions que utilitzen tenen sentit en el seu context, ens parlen de com s'aproximen a l'ontologia de la persona, de la influència del context social i polític, etc. Per exemplificar aquests aspectes, es destaquen alguns dels títols de les tesines per categories i l'any de la seva producció.

En la categoria Infància-Adolescència es poden trobar títols com *Albergues y colonias de vacaciones* (1961), *Influencia de la familia, de la sociedad y la herencia en la inadaptación infantil* (1962), *La autoridad y los muchachos difíciles* (1963), *Formación humana del Trabajo Social, el monitorado, Planificación de los servicios para subnormales en Barcelona* (1965), etc. Sens dubte, l'etapa de la infància i l'adolescència ha estat una de les que ha suscitat més interès; seria interessant saber si posteriorment ha estat un àmbit en el qual els autors han exercit professionalment. Tots aquests títols ens susciten qüestions dignes d'investigar, com ara per què l'any 1961 trobem una tesina dedicada als albergs i colònies de vacances; és una influència de la situació d'industrialització i migració d'algunes zones d'Espanya? Com que no hi havia programes socials, es tracta d'algunes empreses i institucions que organitzaven colònies de vacances per als fills dels treballadors. També s'han destacat dos títols, de 1962 i 1963, respectivament, que se centren en la conducta dels menors associada a conflictes. Resulta molt il·lustratiu el llenguatge que s'utilitza, *La autoridad y los muchachos difíciles*, mentre que l'altre fa referència a la *inadaptación infantil*; que si féssim una inferència del possible corrent teòric del qual es nodreix possiblement hauríem de fer referència al funcionalisme. Amb aquests dos títols ens hem de preguntar com és que la "inadaptació dels infants" s'examina com un problema?

No hi ha dubte que en els continguts formatius del programa de l'Escola dels primers anys (1953-1964), els aspectes d'evolució infantil i els aspectes psicològics eren molt rellevants. Algunes assignatures posaven èmfasi en la importància de les relacions familiars i afectives per al

desenvolupament infantil, i en els factors que podien distorsionar aquest procés, com podia ser el maltractament, la privació d'afecte, l'abandonament o la marginació.

En la categoria Salut trobem títols com *Posibilidades de la psicoterapia religiosa en el tratamiento del alcohólico* (1964). Sense més context, no sabríem oferir una resposta al fet que es plantegi una psicoteràpia basada en la religió per fer front a l'alcoholisme, hauríem d'intentar retrocedir en el temps i l'espai per imbuir-nos de la situació sociopolítica en què es trobava aleshores l'ensenyament i concretament la Escuela de Visitadoras Sociales Psicológicas. També trobem altres títols com *La asistencia social en los hospitales* (1964) i *Los enfermos epilépticos, su enfermedad, su recuperación cara a la sociedad. Papel de la Visitadora Social Psicóloga* (1964). Si bé tots els títols són molt interessants, possiblement el següent és representatiu de com des de l'àmbit de les ciències socials la disciplina del treball social ostenta un espai privilegiat per identificar els problemes o canvis emergents en col·lectius o poblacions, faig referència a la tesina de 1966 titulada *La farmacofilia en los Colegios Mayores Femeninos de Barcelona*.

L'Escola, pel fet d'estar ubicada a la Facultat de Medicina de l'Hospital Clínic de Barcelona, va tenir moltes oportunitats d'obrir places de treball social en alguns serveis de l'hospital. En aquest sentit cal destacar tres tesines relacionades amb el treball social en el banc de sang i transfusions de 1965 i 1966, respectivament, pioneres possiblement en aquests serveis.

La categoria Salut Mental és la que ostenta la tercera posició per ordre de freqüència, i hi trobem títols de tesines com *Estudio sobre relaciones humanas en un grupo de enfermos internados en un sanatorio psiquiátrico* (1963) i *Investigación de las carencias afectivas en un grupo de enfermos mentales* (1963). Resulta interessant incidir en la preocupació i l'interès dels estudiants per oferir una atenció integral a les persones ateses des de les institucions de salut mental. Ja des dels primers anys es va posar en qüestió la institució del manicomi com a lloc d'internament i no com a lloc d'atenció integral a la persona amb trastorn mental, alguns treballadors socials van incidir fortament en el reconeixement i la potenciació dels aspectes sans dels interns. Els següents títols són rellevants de com Catalunya és pionera en l'atenció en aquest àmbit, també en el del treball d'equip interdisciplinari i supervisió institucional; trobem títols com *Casework en un centro de asistencia psiquiátrica* (1964) i *Laborterapia en psiquiatría* (1964).

Per no ser massa redundants, de la resta de categories només s'han destacat algunes de les que poden ser més rellevants o que reflecteixen l'emergència de situacions socials del moment. La categoria Metodologia-Procediments (identificada entre els anys 1957-1969) reflecteix com els aspectes metodològics han estat presents des del principi de l'ensenyament. El 1957 hi ha una tesina titulada *Test para la medida de la inteligencia de Goodenough* i l'any 1969 una altra titulada *Actitudes y mecanismos de defensa en la entrevista*. En aquest aspecte l'Escola va posar de manifest entre els estudiants i els professionals la necessitat i responsabilitat de conèixer la metodologia d'estudi i d'intervenció en el

treball social. Cal afegir en aquest apartat l'interès que pot tenir observar l'evolució d'alguna terminologia amb el pas dels anys: concretament el concepte de discapacitat psíquica tenia un terme generalitzat que era el de *subnormal*, aplicat a algunes tesines, però també s'utilitzen *oligofrénico* o *borderline*. Així doncs, la persona era identificada pel problema, com els malalts mentals, els delinqüents, etc.

Possiblement, la categoria Sociocultural (identificada entre els anys 1964-1967) és una de les que ens interpel·la de manera més punyent pel que fa a les transformacions socials i d'industrialització que estaven assestant-se en algunes zones de Catalunya. Aquí podem trobar títols com *Ensayo sobre el barrio Mas Enlaire* (1964), *Estudio sobre la instrucción y cultura en las Barracas de Montjuich* (1964) i *El ciego y la sociedad. Actitudes reciprocas* (1966).

En la categoria Àmbit escolar (identificada entre els anys 1964-1965), identifiquem preocupacions tan vigents com la de la funció del treballador social en l'àmbit escolar i d'altres sobre com abordar l'absentisme escolar; en aquest sentit trobem títols com *Función de la visitadora social psicóloga en la escuela* (1963) i *Causas socio-familiares y escolares del ausentismo escolar* (1964).

Si bé totes les categories ens diuen alguna cosa del context de l'ensenyament i la realitat social en què es van desenvolupar, acabarem comentant la categoria Dona, que presenta una freqüència elevada de 13, i que trobem pràcticament des de l'inici de les tesines el 1958 i es perpetua fins al 1970. Els títols que inclou aquesta categoria són un exemple clar de les potencialitats en la detecció de situacions socials emergents per part de la disciplina del treball social. Trobem títols com *Evolución social del trabajo femenino* (1958), *Aspectos sociológicos de la prostitución* (1964), *Delincuencia femenina* (1964), i *Posibilidades de trabajo social en la promoción de la mujer* (1965), així com *Problemática social de la madre soltera* (que és d'aquest període però sense data concreta). Podem observar una altra vegada com el treball social és la professió que fa front a aquestes situacions socials tan lesives per a les dones i tracta el tema en un sentit de detecció i denúncia dels problemes, des d'una perspectiva de protecció i promoció de cada persona.

Conclusió

Amb aquesta breu ressenya d'alguns dels aspectes de les tesines que es troben a l'Arxiu de l'Escola de Treball Social de la UB, es vol divulgar el projecte de recuperació de l'Arxiu de l'Escola que va començar el curs 2017-2018. El projecte preveu fer pública tota la documentació de què es disposa perquè estigui disponible per a investigadors i estudiants interessats i perquè contribueixi a la conservació de la història del treball social en l'àmbit estatal i internacional. Aquest projecte s'entén com un treball de recerca col·laboratiu, que serà més ric en la mesura que s'hi impliquin i hi participin els ens i les persones interessades. Amb aquest objectiu

s'han fet els primers contactes amb el Seminari Permanent d'Història del Treball Social de Catalunya del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, per contribuir conjuntament en aquesta tasca. El nostre desig és que al més aviat possible es puguin consultar públicament els documents tan interessants que conté l'arxiu. Hi podem trobar revistes, documentació de congressos i conferències, retalls de premsa amb ressenyes de l'Escola, publicacions de la Asociación de Visitadoras Psicológicas i de la Asociación de Asistentes Sociales de Barcelona, així com correspondència nacional i internacional amb altres escoles, plans d'estudi, cursos monogràfics que es van impartir, molts dels quals pioners en el seu moment, material audiovisual elaborat per l'escola, etc.

Aquest projecte vol contribuir a l'acte epistèmic de repensar el constructe del coneixement en l'elaboració del treball social, en com entenem o intentem apropar-nos a l'alteritat en un context socialment indexat. Adorno (2001) ens recorda que no hi ha *factum social* que no es trobi mediat per la societat, la qual cosa ens obliga a interrogar-nos sobre el passat per comprendre el present i projectar el futur de la disciplina. Aquest material vol aportar elements per aquesta tasca epistèmica, que per la seva idiosincràsia sempre serà inacabada.

Referències bibliogràfiques

- Adorno, T. W. (2001). *Epistemología y ciencias sociales*. Madrid: Cátedra.
- Aguilar, A. (2010). La huella de la beneficencia en los Servicios Sociales. *Zerbbitzuan*, 48, 9-16.
- Barbero, J. M., Feu, M., Ramírez, P., i Díaz, H. (2009). *Treball social a Catalunya: 1932-1978*. Barcelona: Hacer.
- Estruch, J., i Güell, A. M. (1976). *Sociología de una profesión: los asistentes sociales*. Barcelona: Península.
- González, M. A. (1975). *Aproximación a la historia social del trabajo en Europa*. Madrid: Ediciones Júcar.
- López, J. A. (2017). Influència i contribució dels corrents teòrics en Sociologia al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social: el cas de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona (1955-2013). (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona). Recuperat de https://www.tesisenred.net/handle/10803/454879?locale-attribute=ca_ES
- Molina, M. V. (1994). *Las enseñanzas del trabajo social en España, 1932-1983: estudio socio-educativo*. Madrid: UPCO.
- Sabater, J. (2002). *L'ICESB: 1951-2001: crònica de mig segle al servei de l'Església i la societat catalanes*. Barcelona: Claret.
- Vilà, A. (2005). *Els Serveis socials a Catalunya: una visió històrica*. Girona: Diputació de Girona.